

วารสารศิลปกรรมศาสตร์
คณะศิลปกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
๑๑ (๒) กุมภาพันธ์ - มีนาคม ๒๕๔๖

Fi-Arts
VII N 2 (22) P49

จะสอนศิลปะเด็กอย่างไรดี?

สุชาติ ทองสินมา

การเรียนการสอนศิลปะมีมากมายหลายวิธี ขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนว่ามีช่วงอายุอยู่ในระดับใด หรือวัยใด ผู้เรียนในแต่ละวัยก็มีธรรมชาติเฉพาะที่แตกต่างกันวิธีที่ใช้ในการเรียนการสอนก็ย่อมมีความแตกต่างกันออกไปด้วย หากผู้เรียนเป็นผู้ที่มีรับรู้ภูมิภาคพอสมควรการเรียนการสอน ก็จะเป็นไปได้โดยง่ายและราบรื่น เพราะผู้สอนและผู้เรียนสามารถพูดคุยหรือสารท่าความเข้าใจระหว่างกันได้รู้เรื่อง แต่สำหรับสอนเด็กนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง

การสอนศิลปะให้กับเด็กนั้นเป็นเรื่องที่ค่อนข้างซับซ้อน ละเอียดอ่อน และเต็มไปด้วยปัญหาต่างๆ มากมาย ปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ผู้เรียนได้พบจากการที่ได้สัมผัสและคลุกคลีอยู่ในแวดวงนี้มานานพอสมควรคือ ปัญหานี้เรื่องของข้อพิพากหรือจะเรียกให้เป็น ชนน์อยก็คือความแตกต่างทางความคิดระหว่างตัวผู้ปกครองของเด็ก กับผู้สอน หรือตัวโรงเรียนในเรื่องของความแตกต่างทางด้านแนวทางในการสอนศิลปะให้กับเด็ก ตัวอย่างของปัญหานี้เกิดขึ้นนี้ เช่น ในฐานะครูผู้สอน ให้เด็กทำกิจกรรมศิลปะในลักษณะของศิลปะประดิษฐ์ แต่เมื่อผู้ปกครองมาเห็นถึงกิจกรรมที่ครูให้เด็กทำนี้ก็รู้สึกไม่ชอบใจและมองว่าเป็นกิจกรรมที่ปิดกั้นความคิดเด็กไม่ก่อให้เกิดคิดสร้างสรรค์ หรือหากครูให้เด็กภาพรูปอย่างค่อนข้างมีอิสระเสรี แต่ผลงานที่ได้ออกมา มีลักษณะไม่สวยงามตามมุมมองของผู้ใหญ่ก็จะได้รับคำวิจารณ์จากผู้ปกครองว่าขาดอะไรไม่รู้สูญเสียฯ เท่าๆ ไม่มีความสวยงาม เป็นต้น ซึ่งจริงๆ แล้วเหตุการณ์เหล่านี้ไม่น่าจะเป็นประเด็นหรือปัญหาแต่อย่างใด เนื่องจากครูผู้สอน และผู้ปกครองได้ทำความเข้าใจระหว่างกัน เกี่ยวกับ

แนวทางในการเรียนการสอนศิลปะเลี่ยงก่อน ผู้เขียนเอง หวังว่าบทความคิดนี้คงจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่จะช่วยให้เกิดความเข้าใจกันระหว่างครูผู้ปกครอง โรงเรียน ตลอดจนถึงบุคคลโดยทั่วไปที่มีบุตรและกำลังมีความคิดที่ตัดสินใจจะลุกเข้าเรียนศิลปะตามโรงเรียนทั่วไปได้บ้าง ด้วยการเสนอแนวคิดด้านการเรียนการสอนศิลปะที่มี pragmatism ในประเทศไทยไม่ว่าจะเป็นจากต่างประเทศ เอกสาร หรือจากการเรียนการสอนจริงก็ตามแต่

สำหรับแนวคิดทางด้านการเรียนการสอนศิลปะที่ปรากฏในไทยทั้งจากที่พับตามตำราและเอกสารและจากประสบการณ์ พอจะจำแนกออกได้เป็น ๓ แนวทาง อย่างกว้างๆ ได้แก่

1. การเรียนการสอนศิลปะที่เน้นเสรีภาพในการแสดงออก
2. การเรียนการสอนศิลปะที่เน้นทักษะการปฏิบัติงาน
3. การเรียนการสอนศิลปะที่เน้นองค์ความรู้

1. การเรียนการสอนศิลปะที่เน้นเสรีภาพในการแสดงออก

สำหรับการเรียนการสอนศิลปะแนวเน้นเสรีภาพในการแสดงออกมีแนวคิดที่สำคัญว่าการสอนศิลปะควรให้เด็กได้แสดงออกอย่างอิสระเสรี แนวทางในการเรียนการสอนจะเน้นเด็กเป็นศูนย์กลางการเรียน การทำงานศิลปะของเด็กจะเป็นผลงานที่เป็นตัวของเด็กอย่างเสรีโดยไม่ถูกบากวนจากอิทธิพลของครูหรือผู้ใหญ่คนอื่นๆ เพราะจะเป็นการทำลายความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก

ครุอัจมินทร์ที่เพียงกระตุ้นให้เด็กเกิดความรู้สึกอย่างทำงานเท่านั้น ความคิดสร้างสรรค์ของเด็กเป็นสิ่งที่เน้นมากสำหรับการเรียนการสอนตามแนวทางนี้ ซึ่งหมายความว่าเด็กจะเกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาจากการทำสิ่งต่างๆ และประสบการณ์ที่ได้รับจากการทำสิ่งนั้นไม่ใช่ผลสำเร็จของงานชิ้นนั้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือจุดประสงค์ของการเรียนการสอนคือลปดตามแนวทางนี้คือเด็กจะทำอย่างไรไม่ใช่เด็กจะทำอะไร สำหรับตัวอย่างของศิลปะในกลุ่มนี้ได้แก่ การสอนศิลปะแนวเซน¹ การสอนศิลปะแนวพัฒนาการ (Progressive)² หรือการนำการเรียนการสอนแนว wolcott³ มาใช้สอนศิลปะเป็นต้น

2. การเรียนการสอนศิลปะที่เน้นทักษะการปฏิบัติงาน

สำหรับลักษณะของการเรียนการสอนศิลปะที่เน้นทักษะจะตรงข้ามกับการเรียนการสอนศิลปะแนวเน้นเสรีภาพ เพราะการเรียนการสอนศิลปะแนวทักษะนิยมจะเน้นผลการเรียนรู้ทางด้านทักษะปฏิบัติของผู้เรียนให้ผู้เรียนมีความสามารถทางด้านการปฏิบัติงานศิลปะ มีความสามารถในการสร้างสรรค์ตัวผลงานศิลปะได้ เช่น สามารถ Drawing ได้ สามารถวาดแสงเงาได้ วาดรูป เมื่อตนได้ ออกแบบผลงานได้ ระยะสั้นๆ-นั่นันได้ นอกเหนือไปจากนักกรรมประเททศิลปะประดิษฐ์และงานประดิษฐ์ต่างๆ ก็จัดอยู่ใน การเรียนการสอนประเททนี้ด้วยเช่นกัน จะเห็นได้ว่าการเรียนการสอนตามแนวทางนี้จะค่อยข้างเน้นผลลัพธ์ของงานหรือตัวผลงาน ตัวอย่างของการเรียนการสอนศิลปะแนวที่เน้นทักษะเช่นสถาบันการศึกษาที่เน้นผลิตช่างฝีมือทางด้านศิลปะ โรงเรียนสอนพิเศษทางด้านศิลปะ และโรงเรียนกวดวิชาทางด้านศิลปะต่างๆ เป็นต้น

3. การเรียนการสอนศิลปะที่เน้นองค์ความรู้

การเรียนการสอนศิลปะที่เน้นทางองค์ความรู้มี
แนวคิดสำคัญว่าการเรียนการสอนศิลปะเป็นหนทางที่
จะนำไปสู่การเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย (Cognitive
Domain) หรือความรู้ในเชิงเหตุผล ความรู้เชิงคิด
วิเคราะห์เป็นสำคัญนอกเหนือจากความสามารถทาง
ด้านทักษะในการสร้างสรรค์ผลงานและรสนิยมความ
ชาบชีวทางด้านสุนทรียศาสตร์ การเรียนการสอนในรูป
แบบนี้นักเรียนจะมีน้ำใจในการเรียนการสอนที่เกี่ยว

ข้องกับทางด้านทักษะปฏิบัติแล้วยังมีเนื้อหาเชิงความรู้ของศิลปะในด้านต่าง ๆ ร่วมอยู่ด้วยเช่น เนื้อหาทางด้านสุนทรียศาสตร์ เนื้อหาทางด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ เป็นเนื้อหาทางด้านการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ และเนื้อหาที่เชื่อมโยงกับศาสตร์อื่น ๆ และเชื่อมโยงเกี่ยวกับสภาพสังคม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและความเป็นไปของโลกในปัจจุบัน แม้จะมีเนื้อหาทางด้านทักษะปฏิบัติและความชำนาญซึ่งเชิงสุนทรีย์อยู่ด้วย แต่นอกพิจารณาโดยรวมแล้วการเรียน การสอนแนวนี้ค่อนข้างจะเน้นวิชาการเป็นส่วนสำคัญ ตัวอย่างของการเรียนการสอนศิลปะแนวเน้นองค์ความรู้ คือการเรียนการสอนศิลปะแนว DBAE (Discipline Base Art Education)⁴ แนว Neo DBAE⁵ และศิลปศึกษาในยุคหลังสมัยใหม่⁶ ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวเป็นรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการเรียนรู้ทางด้านข้อมูล และวิชาการเป็นหลัก

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าวิธีการสอนศิลปะ
แก่เด็กในแต่ละแนวทางจะมีจุดเด่น-จุดเน้นที่แตกต่างกัน
ออกไป คงไม่มีครรษามารถขึ้นมาได้ว่าแนวทางใดเป็น
แนวทางที่ดีที่สุด เนื่องจากต้องพิจารณาปัจจัยอื่นๆ
ประกอบด้วยไม่ว่าจะเป็นความพร้อมของเด็ก ความ
สามารถของผู้สอน ความต้องการของผู้ปกครอง เช่น
ตลอดจนบริบทอื่นๆ แนวทางในการเรียนการสอน
ศิลปะตามที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในบทความนี้ มีวัตถุประสงค์
เพื่อจะจำแนกให้เห็นภาพของการเรียนการสอนใน
รูปแบบต่างๆ ให้ชัดเจนเท่านั้นหากใช้ข้อสรุปแต่อย่างใดไม่
เพาะเท็จจริงแล้วการเรียนการสอนศิลปะตามโรงเรียน
หรือสถาบันการศึกษาต่างๆ อาจจะไม่สามารถแบ่งแยก
ประเภทออกจากกันได้อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ในบาง
กรณีอาจจะมีการเรียนการสอนในลักษณะที่ทับซ้อน
หรือผสมผสานหลายๆ วิธีเข้าด้วยกัน แต่ก็จะมีจุดเด่นๆ
หนึ่งที่เด่นชัดกว่ามาซึ่งจะสามารถสังเกตเห็นได้ตาม
ลักษณะดังที่ได้กล่าวมา สุดท้ายนี้ผู้เขียนหวังว่า
บทความนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่ครุภัณฑ์สอนศิลปะเด็ก
นิสิต-นักศึกษาในศิลปศึกษา ผู้ปกครองที่จะส่งบุตร
หลานเข้าเรียน ตลอดจนบุคคลอื่นๆ สำหรับใช้ในการ
ทำความเข้าใจระหว่างกันตั้งแต่เริ่มแรก ในเรื่องของ
แนวทางในการเรียนการสอนศิลปะเพื่อป้องกันปัญหาที่
อาจจะตามมาและเพื่อให้การเรียนการสอนนั้นประสบผล
ลัมดุที่สุดได้ตามวัตถุประสงค์

ເຖິງອຮຣດ

‘วิธีการสอนศิลปะแบบเช็น คือ ไม่ยึดติดกับกฎเกณฑ์ เนื่องไป ข้อบังคับและตำราทฤษฎี ไม่สอนโดยตรง ไม่บอก อธิบาย ชี้แนะ ยังไงเด่นเนื้อหาสาระหรือวิธีการให้กับเด็ก (เลิศ อาณันทน์, 32, 37)

²การสอนศิลปะแนวพัฒนาการ (Progressive) มีรากฐานมาจากหลักปรัชญา Progressive Movement ของ John Dewey เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ทางการแก้ปัญหาที่หลากหลาย สามารถแสดงออกอย่างอิสระและมีลักษณะเป็นตัวของตัวเองการสอนศิลปะแนวนี้จะเปิดกว้างให้ผู้เรียนสามารถใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มากมายด้วยเทคนิคหรือการที่หลากหลาย ทำให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะทางการแก้ปัญหาได้อย่างหลากหลายไปด้วย เน้นการพัฒนาตามความสามารถและความแตกต่างระหว่างบุคคลและความสนใจ แนวทางการสอนศิลปศิลปะแบบนี้จะปราศจากการแทรกแซงหรือขึ้นนำอย่างเคร่งครัดของครู (สันติ คุณประเสริฐ, 80)

‘วัตถุประสงค์ของการศึกษาแนววารลดอร์ฟ คือ ช่วยให้มนุษย์บรรลุถูกภาพสูงสุดที่ตนมี สามารถกำหนดความมุ่งหมายและแนวทางแก่ชีวิตของตนได้อย่างอิสระตามกำลังความสามารถของตน (จีระพันธุ์ พูลพัฒน์, 3) การศึกษาตามแนววารลดอร์ฟมีแนวทางในการสอนที่สามารถสรุปได้ดังนี้คือ จะเป็นการสอนที่ไม่เน้นการยัดเยียดเนื้อหา แต่จะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกอย่างเรียนรู้จากภายในตัวเด็กเอง ซึ่งมองว่าปัญญาจะเกิดขึ้นจากการพัฒนาการตามธรรมชาติในตัวเด็กเอง ไม่จำเป็นต้องเร่งร้า การเร่งรัดหรือยัดเยียดผลตับปัญญาของเด็กก่อนวัยอันควรจะขัดต่อกำลังคิดของเด็ก การพัฒนาตามธรรมชาติของเด็กซึ่งจะเป็นผลทำให้เด็กเกิดความสัมสัม เก็บกด ไม่พึงพอใจซึ่งจะนำไปสู่พฤติกรรมไม่เหมาะสม สมแบบต่างๆ ที่จะตามมา (จันทร์เพ็ญ พันธุ์อีสต์, 11-21)

‘การสอนศิลปะแนว DBAE เป็นการย่อมาจากคำเต็มว่า Discipline Base Art Education มีลักษณะเป็นการสอนศิลปะที่มุ่งเน้นองค์ความรู้หรือวิชาการเป็นสำคัญโดยแบ่งเนื้อหาสาระที่ใช้ในการเรียนการสอนศิลปะออกเป็น 4 แกน ความรู้ได้แก่ ประวัติศาสตร์ศิลป์ สุนทรียศาสตร์ ศิลปวิจารณ์และศิลปะปฏิบัติ มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความสามารถในการเข้าใจ ซาบซึ้งเห็นคุณค่าทางศิลปะของผู้เรียนพอกัน ความสามารถทางการสร้างสรรค์งานศิลปะ (สันติ คุณประเสริฐ, 81-82 และมะลิธาร เอื้ออาณันท์, 22-34)

⁵แนวคิดของ Neo-DBAE เกิดขึ้นในปี ค.ศ.1990 เป็นการพัฒนาจากทฤษฎี DBAE เดิม โดยมุ่งบูรณาการความรู้ทางด้านศิลปะร่วมกับศาสตร์อื่นๆ ซึ่งต่างจาก DBAE เดิมที่ค่อนข้างจะเน้นเนื้อหาทางด้านศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว กระบวนการ Neo-DBAE นี้ เป็นการตอบสนองต่อการพัฒนาของลัทธิสมัยใหม่ (Post Modern) การเคลื่อนไหวปฏิรูป (Reform Movement) ความหลากหลายทางด้านวัฒนธรรม (Multicultural) บริบทของสังคม (Contextualism) และการเมืองร่วมในจัดการการเรียนการสอนของครู (Teacher Proactivism) (Karen A. Hamblen, 40)

ศิลป์ศึกษาด้วยหลังสมัยใหม่ (Post Modern Art Education) เป็นกระบวนการการที่เกิดขึ้นตามแนวทาง Post Modern ทางด้านสังคมศาสตร์ ซึ่งมองว่าโลกในปัจจุบันต้องเผชิญกับปัญหาต่างๆ มากมาย และมีความ слับซับซ้อน ไม่ว่าจะเป็นปัญหานี้เรื่องของการเมือง ถึงแวดล้อม เศรษฐกิจ การกีดกันหรือแบ่งแยกเชื้อชาติ-เพศ การก่อการร้ายและความทุกทรามของมนุษย์ในรูปแบบต่างๆ การอยู่รอดของมนุษย์ กลุ่มชนหรือประเทศฯ หนึ่งจำเป็นจะต้องเข้าใจและพึงพาอาศัยประเทศอื่นๆ ตั้งคณอื่นๆ กลุ่มคนอื่นๆ ตลอดจนต้องพึ่งพาธรรมชาติ ด้วยไม่ใช่ประเทศหรือเข้าเหล่านั้นจะมีศักยภาพของตนมากแค่ไหนก็ตาม ด้วยเหตุนี้วัตถุประสงค์ของการเรียนการสอนศิลปะปัจจุบันเนื่องจากจะมีเนื้อหาทางด้านศิลปะแล้ว ยังเชื่อมโยงความรู้ให้นักเรียนเข้าใจสังคมและเข้าใจในโลกที่เข้าอยู่อาศัยโดยผ่านทางสุนทรียะในงานศิลปะอีกด้วย โดยมองว่าผลงานและความรู้ทางด้านศิลปะไม่ได้แยกตัวออกจากศาสตร์อื่นๆ แต่มีความสัมพันธ์ระหว่างกันอย่างแน่นแฟ้น เพราะวันนี้เด็กๆ ต้องการการเรียนรู้ศิลปะที่จะทำให้เข้าใจสังคมและโลกที่เข้าอยู่มากขึ้น เพื่อนำมาคิดของโลกต่อไป (Eflaine, A. Freedman, k. and Stuhr, P. 70-71)

รายการอ้างอิง

- จีระพันธุ์ พุดพัฒน์. มปพ. การจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดของ วอลดอร์ฟ. กรุงเทพฯ : ภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มะลิฉัตร เอื้ออาณัท. 2545. ศิลปศึกษาแนวปฏิรูป. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เดิค อาณัท. 2534. วิธีสอนศิลปะแบบเดิน. วารสารครุศาสตร์ ปีที่ 19 ฉบับที่ 3 (ม.ค.-มี.ค.2534) : 31-41.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. 2541. ศิลปศึกษาในสหรัฐอเมริกา. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศรีนครินทร์วิโรฒ 6(1) (มกราคม-มิถุนายน 2541) : 44-48
- สันติ คุณประเสริฐ. 2544 ปฏิรูปการเรียนการสอนศิลปศึกษาของไทย : พัฒนาการหลักสูตรศิลปศึกษาของสหรัฐอเมริกา. วารสารครุศาสตร์ ปีที่ 30 ฉบับที่ 2 (พ.ย.2544-ก.พ.2545) : 78-87
- คำนำ เย็นสนา. 2540. แนวความคิดและการเรียนการสอนวิชาศิลปศึกษา. วารสารศิลปกรรมศาสตร์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ 1(9) (มกราคม-มิถุนายน 2540) : 44-48
- เอลิชาเบธ เอ็ม กรูนเลียส; จันทร์เพ็ญ พันธุ์อ่อง, แปล. 2539. อนุบาลควรอดอร์ฟ ปฐมบทแห่งการเรียนรู้ = Early childhood education and the waldorf School Plan. กรุงเทพฯ : ปัญญาทัย.
- Eflaine, A. Freedman, k. and Stuhr, 1996. PostModern Art Education an Approach to Curriculum. Virginieer : Drive, Reston.
- Hamblen, Karen. 1997. The Emergence of Neo-DBAE. In J.W. Hutchens and M. S. Sugge (eds), Art Education Content and Practice in a Postmodern Era, pp. 40-46. Virginia : Drive, Reston.

